

цію на них.

На наш погляд, пред'являти докази доцільно лише у тому випадку, коли прийоми психологічного впливу, що застосовувалися раніше, не досягли мети, і слідчий впевнений, що їх застосування матиме успіх. Впливаючи на обвинуваченого пред'явленими доказами, слідчий може переконати його в необхідності дати правдиві показання [41].

Зазначені прийоми з успіхом застосовуються на практиці, про що свідчить вивчення нами кримінальних справ, прослуховування фонограм допитів та інтерв'ювання слідчих і засуджених.

Зокрема, при інтерв'юванні осіб, які засуджені за різні злочини, але визнали свою вину не відразу, на запитання про те, які дії органів розслідування спонукали їх до визнання своєї вини, 47,5 % опитаних відповіли, що до цього їх спонукало використання доказів слідчим у процесі розслідування (в основному, у процесі допитів). Прослуховуючи фонограми допитів, ми з'ясували, що у 68,5 % випадків слідчий на допитах пред'являв докази, а у 49,7 % дача правдивих показань залежала від кількості пред'явлених доказів. При вивченні кримінальних справ ми отримали іншу інформацію. У результаті вивчення протоколів допитів свідків, потерпілих, підозрюваних та обвинувачених нами з'ясовано, що їм пред'являлися докази у 58,9 % випадках, а досягали своєї мети (впливали на зізнання) у 40,3 %. У більшості ж протоколів допитів простежується доволі спрощена картина — слідчий пропонує допитуваній особі розповісти лише про те, що йому відомо за даним фактом злочину в цілому і цим коло запитань його обмежується. Як процес допиту відбува-

ється у дійсності — невідомо. Може запитання й були поставлені, але це не відображається у протоколі де, як правило, у таких випадках викладено лиш вільну розповідь допитуваного. Нам здається, що саме у цьому криються певні причини того, що допит не досягає позитивної мети. На нашу думку саме на таку негативну практику варто звернути увагу працівників слідства, щоб надалі виключити такі випадки під час допиту.

Працівники слідства багато наводять прикладів із практики застосування такого прийому як пред'явлення доказів при допиті, результати психологічного впливу для одержання правдивих свідчень. Так, один із слідчих прокуратури, якому було доручено розслідування зґвалтування, допитав підозрюваного Л. за даним фактом. На першому ж допиті Л. усе заперечував. Огляд місця події не дав істотних доказів. Слідчий вимушений був знову виїхати на місце події і зробити ретельний повторний огляд, у процесі якого й знайшов у траві шматочок пластинки, призначеної для комірців сорочки (щоб вони не вигиналися і не м'ялися). На черговому допиті підозрюваного Л. слідчий оглянув його сорочку, в результаті чого витяг з комірця другу половинку зламаної пластинки і на очах у підозрюваного склав ці шматочки. Ця дія слідчого відіграла певну роль і підозрюваний відразу розповів усе як було і зізнався у вчиненому злочині.

Необхідно зазначити, що слідчий припустився тут серйозної помилки, яка лише випадково не призвела до втрати необхідного доказу і неможливості викриття злочинця. Проведені ним маніпуляції з частинами пластмасової пластинки самі по собі не мають ніякого юридичного значення і могли